

KOMENTARZ DO PUBLIKACJI: CZERWONA LISTA KRĘGOWCÓW POLSKI – WERSJA UAKTUALNIONA (OKRES 1 I 2 DEKADY XXI W.)

TOMASZ WILK
ANDRZEJ KEPEL
TOMASZ CHODKIEWICZ
ARKADIUSZ SIKORA
PRZEMYSŁAW CHYLARECKI
LECHOSŁAW KUCZYŃSKI

W sierpniu bieżącego roku na łamach czasopisma „Chrońmy Przyrodę Ojczyznę” ukazała się zaktualizowana wersja Czerwonej listy kręgowców (Głowaciński 2022). Obejmuje ona ocenę statusu zagrożenia dla wybranych gatunków krajowych ryb, płazów, gadów, ptaków i ssaków. Łącznie ujęto w publikacji 181 taksonów. Opracowanie to, jak wskazujemy poniżej, nie spełnia obecnie obowiązujących międzynarodowych kryteriów dla tego typu publikacji. Swoje uwagi do tej publikacji decydujemy się upublicznić w formie tego komentarza, ponieważ krajowa Czerwona lista kręgowców to wydawnictwo o dużej wadze dla ochrony przyrody i funkcjonowanie w przestrzeni publicznej wersji wykonanej niezgodnie ze standardami może wprowadzać czytelników w błąd. Mamy też nadzieję, że zwrócenie na to uwagi pozwoli ustrzec się przed podobnymi błędami w przyszłości.

Na początku wskazujemy na trzy najpoważniejsze uchybienia tego opracowania:

1. Metodyka oceny stopnia zagrożenia nie została oparta na aktualnych wytycznych Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody – International Union for Nature Conservation (IUCN)

Obowiązującą obecnie praktyką oceny ryzyka wymarcia gatunków jest bazowanie na systemie globalnym, zaproponowanym przez IUCN. System ten jest wyspecyfikowany w trzech kluczowych publikacjach – ich aktualne wersje to: (1)

IUCN. 2012a. *IUCN Red List Categories and Criteria: Version 3.1. Second edition*. Gland, Switzerland and Cambridge, UK, IUCN; (2) IUCN. 2012b. *Guidelines for Application of IUCN Red List Criteria at Regional and National Levels: Version 4.0*. Gland, Switzerland and Cambridge, UK, IUCN; (3) IUCN Standards and Petitions Committee. 2022. *Guidelines for Using the IUCN Red List Categories and Criteria. Version 15.1*. Prepared by the Standards and Petitions Committee.

Tymczasem w omawianej publikacji nie zastosowano zawartych w nich instrukcji, na co wskazuje także ich brak w spisie literatury.

2. Opracowanie nie uzyskało akceptacji Polskiego Komitetu Krajowego IUCN

Nazwa i logo czerwonych list, kategorie zagrożenia i kryteria jego oceny są opracowane przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody (IUCN) i do tej organizacji należą prawa do nich. Zgodnie z wytycznymi IUCN, krajowe czerwone listy powinny być zatwierdzane przez krajowe komitety IUCN – w Polsce przez Polski Komitet Krajowy IUCN. Opracowania, które nie spełnią tego warunku (jak w tym wypadku), nie powinny być nazywane „czerwonymi listami”, korzystać z logo czerwonej listy i stosować nazw kategorii IUCN. Nadzór krajowych komitetów IUCN nad przygotowywanymi czerwonymi listami ma zapewniać globalnie jednolite stosowanie aktualnych kryteriów i porównywalność ocen.

3. Nie podano informacji, na jakiej podstawie zostały dokonane oceny statusu zagrożenia poszczególnych gatunków

Uwaga ta dotyczy zarówno aktualizacji oceny zagrożenia dla wybranych taksonów (np. wielu gatunków ssaków), jak i dodania nowych gatunków do aktualnie obowiązującej listy (np. 20 nowych gatunków ptaków w porównaniu z listą w: Wilk i in. 2020). Nie wiadomo, jakie parametry populacji zdecydowały o tym, iż uznano, że różne taksony kwalifikują się lub nie do poszczególnych kategorii zagrożenia, nie podano także kryteriów zagrożenia IUCN, które dany gatunek musi spełnić, żeby uznać go za zagrożony (kryteria A–E; patrz np. IUCN 2012a albo Zał. 2 w: Wilk i in. 2020), choć jest to obligatoryjne wg standardów IUCN. Zamiast tego, w części „Podstawa materiałowa i uwagi metodyczne” publikacji podano jedynie bardzo ogólne informacje, że Autor rewizję statusu zagrożenia oparł o wybrane pozycje literaturowe. W konsekwencji proces analizy nie jest transparentny i uzyskane oceny statusu zagrożenia nie mogą być zweryfikowane lub też porównane z innymi ocenami.

Dodatkowo wskazujemy błędy mniejszej rangi obecne w omawianym tekście:

4. Błędne stosowanie kategorii LC

Autor pisze: *Do kategorii LC umownie zalicza się dziś gatunki niezbyt zagrożone, ale, sięgając w pewnych przypadkach do kryteriów dodatkowych, wymagające nadzoru z uwagi na szczególny status faunistycznoekologiczny i/lub biogeograficzny. Należą do nich np. endemity, rzadkie relikty, gatunki reprezentowane przez populacje o skrajnym położeniu geograficznym i pod*

jakimś względem unikatowe. Zgodnie z powyższym Autor umieszcza na liście gatunków zagrożonych taksony z kryterium LC – np. mroczek posrebrzany, koszatka, ślepowron, kania ruda. Tymczasem, wg IUCN (2012b, 2022) kategoria LC odnosi się do taksonów, które nie spełniają żadnego kryterium zagrożenia IUCN, a więc zostały uznane za niezagrożone.

Zgodnie z logiką uznawania gatunków o statusie LC jako zagrożonych, Głowaciński konkluduje, że aktualne Czerwone listy ryb i ptaków w Polsce (Witkowski i in. 2009; Wilk i in. 2020) w sposób niewłaściwy używają tej kategorii i niepotrzebnie uwzględniają niezagrożone taksony ze statusem LC w czerwonych listach. Jeszcze raz jednak trzeba podkreślić – od wielu lat kategoria LC oznacza gatunki niezagrożone i jako takie uwzględnia się je w publikacjach typu *Red list*. Znajduje to odzwierciedlenie we wszystkich istotnych opracowaniach czerwono-listowych na świecie – od danych prezentowanych przez samą Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody (np. statystyki zbiorcze na <https://www.iucnredlist.org/>) po ważne Czerwone listy europejskie – ptaków (BirdLife International 2021) czy drzew (Rivers i in. 2019).

5. Użycie nieaktualnych lub niewłaściwych kategorii

W opracowaniu używane są niewłaściwe kategorie: EXP (którego aktualnym odpowiednikiem powinien być RE – *regionally extinct*) oraz CD (*conservation dependent*), które nie jest już stosowane w metodologii IUCN (2012a, b).

6. Automatyczne dostosowanie krajowego statusu zagrożenia wybranych ga-

tunków do kategorii obowiązującej w skali globalnej lub europejskiej

Autor wskazuje, że postąpił tak m.in. z wybranymi gatunkami ssaków, choć oprócz żubra nie wskazuje, z którymi konkretnie. Jest to zabieg niewłaściwy, ponieważ sytuacja regionalna taksonu różnić się może od sytuacji globalnej – gatunek zmniejszający liczebność w skali kraju może być stabilny w skali globalnej i odwrotnie (choć rzadziej) – takson oceniony jako zagrożony w skali kontynentu może mieć stabilną populację w danym kraju.

7. Niejasny zakres opracowania

Tytuł opracowania sugeruje, że chodzi o wszystkie kręgowce, jednak opracowanie obejmuje jedynie część taksonów. Nie podano w tekście, co z pozostałymi gatunkami – czy w ogóle nie objęte zostały oceną stopnia zagrożenia w aktualizacji Czerwonej listy, czy też zostały ocenione, ale uznano je za niezagrożone.

8. Jednostkowe błędy dotyczące statusu gatunków

Zwracamy uwagę na jednostkowe ewidentne pomyłki w publikacji, które warto skorygować przy okazji publikacji niniejszego komentarza: (a) gatunkiem lęgowym w Polsce jest czeczotka brązowa *Acanthis cabaret*, a nie czeczotka zwyczajna *A. flammea* (KF 2022); (b) lęgi karliczki w latach 2021–2022 nie są wystarczającą przesłanką, aby gatunek ten w chwili obecnej przywrócić na Czerwoną listę, gdyż ocenie nie podlegają gatunki gniazdujące efemerycznie (IUCN 2012b); (c) suseł moregowany nie jest obecnie gatunkiem wymarłym w Polsce (EIONET 2022); (d) aktualna ka-

tegoria zagrożenia żubra w skali globalnej to NT (Plumb i in. 2020), a nie VU jak podaje Autor. Także oceny zagrożenia kilku innych gatunków budzą zastrzeżenia specjalistów od danych grup systematycznych, jednak nie odnosimy się tu do tych przypadków, gdyż jak zaznaczyliśmy wyżej – ze względu na brak uzasadnienia tych autorских ocen, trudno z nimi merytorycznie polemizować.

W obliczu wskazanych powyżej braków lub błędów konkluzja naszego komentarza jest taka, że opracowanie to nie spełnia obowiązujących kryteriów przygotowywania Czerwonej listy i z tego względu nie powinno być traktowane jako aktualna polska Czerwona lista kręgowców. Wydaje się zasadne, aby do przygotowania kolejnego, całościowego opracowania czerwono-listowego dotyczącego kręgowców, planowanego przez Polski Komitet Krajowy IUCN na rok 2023, Czytelnicy bazowali raczej na poprzedniej edycji Czerwonej listy (Głowaciński 2002), lub też na dostępnych nowszych opracowaniach dla poszczególnych grup gatunków (Witkowski i in. 2009; Wilk i in. 2020). Wprawdzie poprzednie wydanie Czerwonej listy z 2002 roku w wielu miejscach również zawiera znaczące uproszczenia (np. brak podanych kryteriów uzasadniających status zagrożenia), jednak było ono przygotowywane w czasach, kiedy wymagania dotyczące Czerwonych list były znacznie mniejsze. Niestety, Autor – mimo olbrzymiego doświadczenia na tym polu – aktualne opracowanie przygotował zgodnie ze standardami obowiązującymi w ubiegłym wieku. Posiada ono jednak z pewnością ten walor,

że zwraca uwagę na brak aktualnej czerwonej listy dla wszystkich kręgowców oraz jest nieformalną, autorską propozycją do dalszych dyskusji nad statusem zagrożenia poszczególnych gatunków.

Tomasz Wilk

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków
ul. Odrowąża 24, 05–270 Marki

Andrzej Kepel

Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody
„Salamandra”
ul. Stolarska 7/3, 60–788 Poznań

Tomasz Chodkiewicz

Muzeum i Instytut Zoologii PAN
ul. Wilcza 64, 00–679 Warszawa
Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków
ul. Odrowąża 24, 05–270 Marki

Arkadiusz Sikora

Stacja Ornitologiczna
Muzeum i Instytut Zoologii PAN
ul. Nadwiślańska 108, 80–680 Gdańsk

Przemysław Chylarecki

Muzeum i Instytut Zoologii PAN
ul. Wilcza 64, 00–679 Warszawa

Lechosław Kuczyński

Pracownia Ekologii Populacyjnej
Wydział Biologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 6,
61–614 Poznań

LITERATURA

BirdLife International. 2021. European Red List of Birds. Publications Office of the European Union, Luxembourg.

EIONET. 2022. Article 17 web tool on biogeographical assessments of conservation status of species and habitats under Article 17 of the Habitats Directive. [<https://www.eionet.europa.eu/article17/>], data dostępu: 8.09.2022 r.

Głowaciński Z. (red.) 2002. Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, Kraków.

Głowaciński 2022. Czerwona lista kręgowców Polski – wersja uaktualniona (okres 1 i 2 dekady XXI w.). *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 78 (2): 28–67.

IUCN 2012a. IUCN Red List Categories and Criteria: Version 3.1. Second edition. Gland, Switzerland and Cambridge. IUCN, UK.

IUCN 2012b. Guidelines for Application of IUCN Red List Criteria at Regional and National Levels: Version 4.0. Gland, Switzerland and Cambridge. IUCN, UK.

IUCN 2022. IUCN Standards and Petitions Committee. Guidelines for Using the IUCN Red List Categories and Criteria. Version 15.1. Prepared by the Standards and Petitions Committee.

KF. 2022. Komisja Faunistyczna [<http://komisja-faunistyczna.pl/lista/>], data dostępu: 6.09.2022 r.

Plumb G., Kowalczyk R., Hernandez-Blanco J.A. 2020. Bison bonasus. The IUCN Red List of Threatened Species 2020: e.T2814A45156279. Accessed on 13 September 2022. <https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2020-3.RLTS.T2814A45156279.en>.

Rivers M.C., Beech E., Bazos I., Bogunić F., Buirra A., Caković D., Carapeto A., Carta A., Cornier B., Fenu G., Fernandes F., Fraga P., Garcia Murillo P.J., Lepší M., Matevski V., Medina F.M., Menezes de Sequeira M., Meyer N., Mikoláš V., Montagnani C., Monteiro-Henriques T., Naranjo Suárez J., Orsenigo S., Petrova A., Reyes-Betancort J.A., Rich T., Salvesen P.H., Santana López I., Scholz S., Sennikov A., Shuka L., Silva L.F., Thomas P., Troia A., Villar J.L., Allen D.J. 2019. European Red List of Trees. IUCN, Cambridge, UK and Brussels, Belgium.

Wilk T., Chodkiewicz T., Sikora A., Chylarecki P., Kuczyński L. 2020. Czerwona lista ptaków Polski. OTOP, Marki.

Witkowski A., Kotusz J., Przybylski M. 2009. Czerwona lista minogów i ryb – stan 2009. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 65 (1): 33–52.